

MATERIALIZMUS PROTI FIDEIZMU

M. P. GAPOČKA: Materializm protiv fideizma. Moskva 1980, 190 s.

Prehľbujúca sa kríza buržoáznej ideológie a náboženstva spôsobuje, že sa gnozeologické, ideologické a svetónázorové väzby medzi nimi stávajú zjavnejšími. Teoretickú platformu integrácie buržoáznej ideológie a náboženstva vymedzujú súčasná idealistická filozofia, „buržoázna veda“ a náboženská filozofia, resp. modernizovaná teológia. Programové úsilie buržoáznej ideológie a náboženstva jednoznačne smeruje proti marxizmu-leninizmu a vedeckému ateizmu. V tejto oblasti sa nachádza jedno z „najhorúcejších“ ohnísk triedneho ideologického boja v súčasnosti.

Práca M. P. Gapočku *Materializmus proti fideizmu* kriticky analyzuje základné tendencie evolúcie súčasného idealizmu a náboženstva. Tvorivou aplikáciou Leninovej kritiky gnozeológie idealizmu a náboženstva 19. stor. na podmienky súčasnosti M. P. Gapočka ukázal, že aj dnešný idealizmus je len určitou formou náboženstva a rôzne formy modernizovaného náboženstva sa približujú idealizmu.

Okrem všeobecných zákonitostí determinujúcich evolúciu idealizmu a náboženstva, ktoré formuloval V. I. Lenin, najmä v práci *Materializmus a empiriokriticizmus*, M. P. Gapočka vymedzil aj špecifické znaky tejto evolúcie platné pre súčasnú fázu evolúcie týchto fenoménov.

Práca je logicky členená na štyri časti, úvod a záver. V prvej kapitole *Jednota idealizmu a náboženstva* autor odhaľuje špecifikum vzťahu idealizmu a náboženstva a narastajúcu apologetickú funkciu idealistickej fi-

lozofie vo vzťahu k náboženstvu. Autor sa aktuálne vracia k Leninovej vedeckej metóde kritiky idealizmu a náboženstva a ako uvádza: „...odkrývajúc ideovú príbuznosť machizmu a berkelovstva, V. I. Lenin odkryl metodologické pozadie celej novej gnozeologickej apologetiky fideizmu“. (s. 34) Orientácia súčasnej idealistickej filozofie len na problémy gnozeológie je snažením idealistických filozofov ustúpiť od riešenia otázky o objektivnosti sveta, o pravdivosti poznania a vyhnúť sa vymedzeniu jednej zo základných otázok gnozeológie — problému samotnej pravdy. Tak sa postupne v procese poznania udomácňuje viera a jej dominantné postavenie upevňuje agnosticizmus, ktorý je vlastný celej idealistickej gnozeológii. Autor zdôrazňuje, že: „...fideistická gnozeológia — to je mostík, ktorý sa ona snaží preklenúť medzi vedou a náboženstvom“. (s. 29) Problémy vedy, špekulácie s problémami poznania sa stávajú, podľa autora, najbližším pomocníkom teológie, ktorá sa snaží využívať vedu v záujme náboženstva.

Spoločné triedne ciele buržoázie a cirkvi determinujú záujem náboženských ideológov o súčasný filozofický fideizmus. Iracionalizmus, sociálny fideizmus a pesimizmus, to sú podľa autora špecifické črty súčasnej idealistickej filozofie, ktoré napomáhajú apológiu a modernizáciu súčasného náboženstva.

Ideový boj odráža triedny boj súčasnej epochy, ktorý je v rovine svetónázoru protirečením medzi dialektickomaterialistickým a nábožensko-

idealistickým svetonázorom. V. I. Lenin presvedčivo ukázal, a autor to zdôrazňuje, že filozofický idealizmus vystupuje v jednote s náboženstvom proti materializmu, že bazírujú na spoločných teoreticko-poznávacích princípoch. „Posilnenie zväzku filozofického idealizmu s náboženstvom je podmienené zvláštnosťami súčasného boja vedy a náboženstva, nútiacimi apologetov náboženstva vytvárať rôzne kvázi vedecké spôsoby jeho obrany.“ (s. 52) Súčasná idealistická filozofia plní v súčasnosti úlohu verného spojenca teológie, hovorí autor: „Náboženstvo skrýva pre idealizmus iluzórnu perspektívu uceleného svetonázoru a idealizmus pomáha náboženstvu nájsť intelektuálnu vierohodnosť.“ (s. 62)

Druhá kapitola *Charakter súčasného fideizmu* je uceleným a aktuálnym rozvinutím Leninovho vymedzenia pojmu fideizmu. Podľa Lenina fideizmus nie je špecifickou filozofickou školou, ale filozofickým princípom preniknutým idealistickými myšlienkami. (s. 65) Leninský pojem fideizmu zahŕňa v sebe i náboženskú falzifikáciu vedy. Podľa toho sa v danom pojme rozlišujú akoby dve stránky: „Na jednej strane fideizmus — učenie protirečivé vede, dávajúc primát viere, za ktorou stojí nadprirodzené, transcendentné atď. a na druhej strane — fideizmus je pokusom o „zvedčenie“ viery vnášaním tak pseudovedeckých konštrukcií, ako aj skutočných vedeckých problémov.“ (s. 65) To posledné sa prejavuje najmä v súčasnosti, zdôrazňuje autor monografie.

Osobitne je cenná analýza stránkosti a triednosti v súčasnom fideizme, ktorá je často maskovaná abstraktnými pojmami buržoázneho humanizmu, vedeckosti a pod. „Využívanie idealizmu pre obnovenie a upevnenie náboženského svetonázoru Lenin považoval za jeden z charakteristic-

kých znakov buržoázie v boji proti robotníckej triede“, zdôrazňuje autor na s. 74.

V tejto kapitole autor presúva pozornosť aj na teológiu z hľadiska tradičných i nových protirečení medzi objektívnym teologickým konzervatizmom, dogmatizmom a filozofickým pluralizmom, liberalizmom a pod. Autor sa produktívne zamýšľa nad perspektívami teológie pod vplyvom narastajúceho „teologického“ pluralizmu. V závere kapitoly jednoznačne konštatuje, že „...súčasný idealistický myslenie kapituluje pred fideizmom pri riešení základnej filozofickej otázky, v teórii poznania a v apologetike triedno-antagonistickej spoločnosti“. (s. 87)

V tretej kapitole *Vedecké poznanie a fideizmus* M. P. Gapočka rozvinul kritickú analýzu súčasného fideizmu v prírodovede a jeho modifikácie v súčasnom revizionizme. Osobitne cenná je v tejto časti autorova analýza triednych a filozofických aspektov fideizmu „filozofujúcich“ buržoáznych prírodovedcov E. Fohra, J. D. Yarnalda, E. CH. Hirscha a ďalších, ktorí sa vo svojej snahe eliminovať zo súčasnej prírodovedy dialektiku a materializmus chytajú fideizmu. Fideizmus súčasných buržoáznych prírodovedcov bezprostredne slúži ako ideový zdroj modernizácie náboženstva.

Autor v tejto časti dôsledne vychádza z Leninovej kritiky fyzikálneho idealizmu v diele *Materializmus a empiriokriticizmus*. Rešpektovanie relatívnosti ľudského poznania, uplatnenie dôsledne materialistického a dialektického prístupu k skúmaniu objektívnych javov prírody, ale i spoločnosti umožní odhaliť príčiny náboženskej povahy záverov niektorých prírodovedcov. „Rozvoj súčasných prírodných vied svedčí o vzraste jej vedeckomaterialistického potenciálu, ktorý nachádza konkrétny výraz v prehĺbení prírodovedeckého obrazu sveta,

odmietajúceho v kozme akékoľvek transcendentálne sily“ a ako ďalej autor konštatuje, „v súčasnom boji vedecko-materialistického a nábožensko-idealistického svetonázoru prírodoveda je oporou materializmu“. (s. 126)

Záverečná kapitola *Aktuálne filozofické problémy boja vedeckého a náboženského svetonázoru* sa zaoberá perspektívou jednotlivých línii modernizácie náboženstva pomocou filozofického idealizmu, prírodovedeckého fideizmu a ďalších ideologických prostriedkov buržoázie. Autor presvedčivo, na základe hlbkej marxisticko-leninskej analýzy krízy kapitalizmu a náboženstva dokázal, že upevňovanie materialistického svetonázoru v tvrdom zápase s idealizmom a náboženstvom je objektívnym procesom. „Súčasná etapa boja vedeckého a náboženského svetonázoru pri všetkej zložitosti a mnohotvárnosti jej problémov svedčí o postupnom, no neodvratnom ústupe náboženstva“. (s. 174) Súčasťou upevňovania vedeckého materialistického svetonázoru je rozvoj teórie a praxe vedeckého ateizmu. Pre marxizmus-leninizmus má kritika náboženstva hlboko humánny zmysel, je spätá s programom budovania komunizmu ako reálneho humanizmu, s upevnením humanistickej komunistickej morálky.

MARXISTICKY O ETIKE

Marxistická etika. Praha 1979. 359 s.

Dôkazom toho, že v etickej literatúre posledných rokov pozorujeme prechod od všeobecnej charakteristiky morálky ako formy spoločenského vedomia ku skúmaniu rozličných stránok morálky: morálnych vzťahov a činov, otázok vzájomného vzťahu každodenného a teoretického, individuálneho a spoločenského morálneho ve-

Preto na záver kapitoly autor akcentuje znovu Leninov filozofický prínos v otázkach kritiky celej idealistickej filozofie, jej gnozeológie a náboženstva a ich súvislosť s podmienenosťou sociálnymi podmienkami. „Prekonať náboženské vedomie znamená odhaliť pred človekom nový duchovný svet, svet svetla a rozumu, podľa pravdivú duchovnú potravu namiesto iluzórneho utešovania.“ (s. 181)

Ideová a teoretická hodnota práce M. P. Gapočku *Materializmus proti fideizmu* je nesporná. Osobitnú pozornosť si táto práca zaslúži preto, že kritika fideizmu v súčasnej idealistickej filozofii, „buržoáznej“ prírodovede, ale aj v „teologizujúcom“ revizionizme je vedená z leninských pozícií, t. j. je vedecky ofenzívna. V tejto rovine hodnotenia práce môžeme zvýrazniť hlavný ideový prínos práce. Autorova kritika súčasného fideizmu je dovedená až do metodologických východísk, resp. metodických návodov leninskej kritiky súčasných foriem náboženskej ideológie a náboženského svetonázoru.

Dovoľujem si upozorniť najmä na to, že práca je zaradená do edičného plánu nakladateľstva Pravda, a preto ju odporúčam do pozornosti filozofickej verejnosti.

Viera Bilasová

domia či špecifickej oblasti morálnej regulácie správania, je vydanie práce kolektívu sovietskych autorov (V. I. Bachštanovskij, R. I. Bucharcev, A. G. Charčev, A. A. Gusejnov, J. V. Somogov, A. I. Titarenko), ktorá vyšla u nás v preklade Stanislava Kučeru.

Práca je dôkazom rastu pozornosti venovanej etickej problematike, ako